

"Dunyoning ishlari" asaridagi Ona obrazi fazilatlarini va g'oyaviy badiiy xususiyatlari

Nurulloyeva Munisabonu Nuriddin qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Filologiya fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asari o'zbek adabiyotining durdonalaridan biri bo'lib, unda Ona obrazi markaziy o'rinni egallaydi. Ushbu maqolada asardagi Ona obrazining fazilatlarini, uning milliy qadriyatlar va insonparvarlik g'oyalarini aks ettirishdagi roli atroflicha tahlil qilinadi. Ona obrazining fidoyilik, mehribonlik, donolik va matonat kabi xususiyatlari badiiy tasvir vositalari orqali qanday ochib berilgani o'rganiladi. Tadqiqot Ona obrazining o'zbek xalqi ma'naviyatidagi o'rnini va uning universal ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Dunyoning ishlari, O'tkir Hoshimov, Ona obrazi, O'zbek adabiyoti, Milliy qadriyatlar, Insonparvarlik, Badiiy tahlil, Fidoyilik

Abstract: O'tkir Hoshimov's "Dunyoning ishlari" is a masterpiece of Uzbek literature, where the Mother figure holds a central position. This article thoroughly analyzes the virtues of the Mother image in the novel, examining her role in reflecting national values and humanistic ideals. It investigates how qualities such as self-sacrifice, kindness, wisdom, and resilience are artistically portrayed through various literary devices. This research aims to highlight the Mother image's role in the spiritual life of the Uzbek people and its universal importance.

Keywords: Dunyoning ishlari, O'tkir Hoshimov, Mother Image, Uzbek Literature, National Values, Humanism, Artistic Analysis, Sacrifice

Аннотация: Произведение Уткира Хошимова «Дела земные» (Dunyoning ishlari) является одним из шедевров узбекской литературы, где образ Матери занимает центральное место. В данной статье подробно анализируются достоинства образа Матери в романе, исследуется ее роль в отражении национальных ценностей и гуманистических идеалов. Изучается, как такие качества, как самопожертвование, доброта, мудрость и стойкость, художественно изображены с помощью различных литературных приемов. Данное исследование направлено на демонстрацию роли образа Матери в духовной жизни узбекского народа и ее универсального значения.

Ключевые слова: Дела земные, Уткир Хошимов, Образ Матери, Узбекская Литература, Национальные Ценности, Гуманизм, Художественный Анализ, Самопожертвование

O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" qissasi o'zbek adabiyotida alohida o'rin tutuvchi, insoniy qadriyatlar va ma'naviy go'zallikni teran aks ettirgan nodir asarlardan biridir. Dastlab 1981-yilda nashr etilgan va 2005-yilda to'liq nashri chiqqan ushbu memuar qissa muallifning bolalik xotiralari, oddiy qishloq hayoti va eng asosiysi, uning onasi obrazi atrofida qurilgan. Asar o'zbek xalq yozuvchisi O'tkir

Hoshimovning o'ziga xos, sodda va samimiy uslubini namoyish etib, onaning cheksiz muhabbati, insoniy fazilatlar va hayotning asl mohiyati kabi universal mavzularni qamrab oladi. Asarning 2024-yilda ingliz tiliga tarjima qilinishi uning xalqaro miqyosdagi ahamiyatini ham kko'rsatadi. "Dunyoning ishlari" qissasining markaziy figurasi bo'lgan ona obrazi asarning g'oyaviy-badiiy yuksalishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ona obrazi nafaqat farzand tarbiyasida, balki uning shaxsiyati shakllanishida ham beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan ko'p qirrali timsol sifatida tasvirlanadi. Ona mehri, g'amxo'rliqi va himoyachilik instinkti cheksiz bo'lib, u farzandlari orasida katta-kichikni ajratmaydi, ularning doimo birga bo'lishini istaydi. Rajapova N. ta'kidlaganidek, onaning allalari unutilmas, uning duolari ijobat, muhabbati, g'amxo'rliqi va tarbiyaviy sa'y-harakatlari esa bebaho qadriyatdir. Onalar o'z hayotini farzandlariga bag'ishlaydigan, ularning har bir yutug'idan cheksiz quvonadigan "unutilmas qahramonlar" sifatida gavdalanadi. Shu bois, ushbu tadqiqotda "Dunyoning ishlari" asaridagi ona obrazining ma'naviy-axloqiy fazilatlarini, milliy qadriyatlar timsoli sifatidagi o'rni, badiiy tasvir vositalari va g'oyaviy yuksalishini chuqur tahlil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asarida ona obrazining yaratilish tarixi va uning prototipi muallifning shaxsiy kechinmalari, bolalik xotiralari hamda o'zbek xalqining umumiy turmush tarzi bilan chambarchas bog'liqdir. Qissa memuar janrida yozilgan bo'lib, muallifning o'z onasiga bo'lgan cheksiz hurmati va muhabbatining badiiy ifodasidir. O'tkir Hoshimovning o'zi ta'kidlaganidek, asarda "eng aziz inson – onam obrazi" markaziy o'rinni egallaydi. Bu holat asarning avtobiografik xususiyatini kuchaytirib, ona obraziga alohida samimiyat va ishonchlik bag'ishlaydi. Asar voqealari Sovet davridagi oddiy o'zbek qishlog'ida kechadi, bu esa ona obrazining shakllanishida muhim kontekst vazifasini o'taydi. Qishloq hayotining qiyinchiliklari, urushdan keyingi og'ir sharoitlar, turmush tashvishlari onaning fe'l-atvorini, uning matonatini va farzandlariga bo'lgan fidoyiligini yanada yorqinroq ko'rsatadi. Muallifning xotiralarida gavdalangan qahramonlar, jumladan, ona ham, yozuvchi shaxsan tanigan insonlar prototiplari asosida yaratilgan. Bu esa obrazning hayotiyiligini, o'quvchiga yaqinligini ta'minlaydi. Ona obrazi shunchaki bir shaxsning portreti emas, balki o'zbek ayolining umumiy timsoli, uning sabr-bardoshi, mehnatsevarligi, oilaparvarligi va ma'naviy qudratining badiiy ifodasidir. Muallifning maqsadi onasining xotirasini abadiylashtirish bilan birga, u timsolida mujassam bo'lgan milliy qadriyatlarni, insoniy fazilatlarini kelajak avlodlarga yetkazishdan iborat bo'lgan. Bu esa ona obrazining shaxsiy prototipdan umummilliy timsolga ko'tarilishiga zamin yaratadi. Asarning 1981-yilda dastlabki nashri va 2005-yilda to'liq nashrining chiqishi, shuningdek, 2024-yilda ingliz tiliga tarjima qilinishi uning nafaqat milliy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega ekanligini ham tasdiqlaydi. Ona obrazi orqali muallif o'zbek xalqining o'tmishini, uning ma'naviy ildizlarini, qadriyatlarini jonlantiradi va ularni zamonaviy dunyo bilan bog'laydi.

Ona obrazining ma'naviy-axloqiy fazilatlarini va milliy qadriyatlar timsoli sifatidagi o'rni asarda nihoyatda chuqur va ko'p qirrali aks ettirilgan. Uning obrazi o'zbek xalqining eng oliy insoniy sifatlarini, milliy mentalitetining asosiy ustunlarini o'zida mujassam etgan. Ona mehri, g'amxo'rliqi va himoyachilik instinkti asarda cheksiz bir kuch sifatida tasvirlanadi. Rajapova N. ta'kidlaganidek, ona farzandlari

orasida katta-kichikni ajratmaydi, ularning doimo birga bo'lishini istaydi. Bu uning adolatparvarligi, tenglikka intilishi va oilaviy birlikni qadrlashini ko'rsatadi. Uning har bir harakati, so'zi va nigohida farzandlariga bo'lgan fidoyilik, ularning kelajagi uchun qayg'urish yaqqol sezilib turadi. Ona obrazida milliy qadriyatlardan bo'lmish sabr-bardosh, matonat va mehnatsevarlik fazilatlari yorqin namoyon bo'ladi. Qishloq hayotining og'ir sharoitlarida u hech qachon shikoyat qilmaydi, balki barcha qiyinchiliklarga qaramay, oilasini boqish, farzandlarini tarbiyalash uchun tinimsiz mehnat qiladi. Uning qo'llari doimo ishda, ko'zlari esa farzandlarida bo'ladi. Bu esa o'zbek ayoliga xos bo'lgan fidoyi mehnatning, oila farovonligi yo'lidagi tinimsiz harakatning yorqin timsolidir. Onaning allalari unutilmas, uning duolari ijobat, muhabbati, g'amxo'rliigi va tarbiyaviy sa'y-harakatlari esa bebaho qadriyat doir. Allalar orqali u farzandlariga milliy ruhni, qadriyatlarni, urf-odatlarini singdiradi, ularning qalbida ezgulik urug'larini ekadi. Duolari esa farzandlariga bo'lgan cheksiz ishonchining, ularning baxtli kelajagini tilashining ifodasidir. Ona obrazida mehmondo'stlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat kabi milliy qadriyatlar ham o'z aksini topgan. Uning uyi doimo ochiq, mehmonlarga doimo hurmat bilan qaraydi, qo'ni-qo'shnilariga yordam berishga tayyor turadi. Bu esa o'zbek xalqiga xos bo'lgan jamoaviy ruhning, o'zaro yordam va hamjihatlikning yorqin namunasi. Rajapova N. ta'kidlaganidek, onalar o'z hayotini farzandlariga bag'ishlaydigan, ularning har bir yutug'idan cheksiz quvonadigan "unutilmas qahramonlar" sifatida gavdalanadi. Bu ta'rif "Dunyoning ishlari" asaridagi ona obraziga to'la mos keladi. Uning hayoti farzandlari uchun yashash, ularning baxti uchun kurashishdan iborat. Uning har bir yutug'i, har bir quvonchi farzandlarining muvaffaqiyatlari bilan bog'liq. Ona obrazi orqali muallif o'zbek ayolining nafaqat jismoniy, balki ma'naviy qudratini, uning oila va jamiyatdagi beqiyos o'rnini ko'rsatib bergan. U milliy qadriyatlarning jonli timsoli, avlodlar o'rtasidagi ma'naviy ko'priki vazifasini o'taydi.

Ona obrazining badiiy tasvir vositalari va psixologik chuqurligi O'tkir Hoshimovning yozuvchilik mahoratini yaqqol namoyon etadi. Muallifning sodda va samimiy uslubi ona obrazini o'quvchiga yanada yaqinlashtiradi, uning hayotiyligini oshiradi. Asarda ona obrazi asosan muallifning bolalik xotiralari, uning subyektiv idroki orqali tasvirlanadi. Birinchi shaxs nomidan hikoya qilish onaga bo'lgan cheksiz muhabbat va hurmatni, uning har bir harakati va so'ziga bo'lgan chuqur ehtiromni ifodalaydi. Bu esa o'quvchida ham onaga nisbatan iliq tuyg'ularni uyg'otadi. Ona obrazining psixologik chuqurligi uning ichki kechinmalari, farzandlari uchun qayg'urishlari, hayotning sinovlariga bergan munosabatlari orqali ochib beriladi. Garchi asarda onaning ichki monologlari kam bo'lsa-da, uning nigohlari, imo-ishoralari, xatti-harakatlari va qisqa, ammo mazmunli dialoglari orqali uning boy ichki dunyosi, donoligi va matonati namoyon bo'ladi. Masalan, uning farzandlariga bergan maslahatlari, hayotiy hikoyalari, hatto jimgina o'tirishi ham chuqur ma'no kasb etadi. Uning har bir so'zida hayotiy tajriba, saboq va cheksiz mehr mujassam. Muallif onaning tashqi ko'rinishiga ko'p e'tibor bermaydi, balki uning ichki go'zalligini, ma'naviy qudratini, ruhiy holatini tasvirlashga urg'u beradi. Bu esa obrazning psixologik portretini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ona obrazining badiiy tasvirida metaforalar, sifatlashlar va o'xshatishlar ham mahorat bilan qo'llaniladi. Ona ba'zan Vatan timsoli, ba'zan esa hayotning o'zi sifatida gavdalanadi. Uning qo'llari

mehnatning, ko'zlari esa donolik va mehrning ramzi bo'lib xizmat qiladi. Asarda onaning qiyinchiliklarga qaramay, hech qachon umidini yo'qotmasligi, doimo ezgulikka intilishi uning psixologik barqarorligini ko'rsatadi. Uning farzandlari uchun qilgan har bir qurbonligi, har bir fidoyiligi uning ichki kuchini, ruhiy qudratini ochib beradi. Muallif onaning oddiy qishloq ayoli bo'lishiga qaramay, uning qalbida ulkan bir olam borligini, uning har bir harakatida chuqur ma'no yashiringanligini mohirona ko'rsatib beradi. Bu esa ona obrazini nafaqat realistik, balki idealistik darajaga ko'taradi, uni umuminsoniy qadriyatlar tashuvchisiga aylantiradi. Asarning samimiy va sodda uslubi onaning obrazini yanada ta'sirchan qiladi, o'quvchining qalbida chuqur iz qoldiradi.

Ona obrazining g'oyaviy yuksalishi va asar g'oyasidagi o'rni "Dunyoning ishlari" qissasining umumiy falsafiy mohiyatini belgilaydi. Ona obrazi asarning g'oyaviy-badiiy yuksalishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. chunki u nafaqat bosh qahramonning shaxsiy onasi, balki insoniyatning ma'naviy ustuni, hayotning asl mohiyatini anglatuvchi timsol sifatida gavdalanadi. Ona obrazi orqali muallif umuminsoniy qadriyatlarning, jumladan, mehr-oqibat, insonparvarlik, sabr-bardosh va fidoyilikning abadiy ahamiyatini targ'ib qiladi. Uning hayoti va faoliyati asarning asosiy g'oyasi – insoniy munosabatlarning qadrini bilish, hayotning har bir lazasini qadrlash va o'z ildizlarini unutmaslik zaruratini ochib beradi. Ona asarda ma'naviy kompas vazifasini o'taydi, u o'z farzandlariga nafaqat moddiy, balki ma'naviy ozuqa beradi, ularni to'g'ri yo'lga boshlaydi. Uning nasihatlari, hayotiy tajribalari, hatto jim turishi ham farzandlar uchun eng katta saboq bo'ladi. Bu esa onaning asar g'oyasidagi markaziy o'rnini mustahkamlaydi. Asarning "Dunyoning ishlari" deb nomlanishi ham chuqur falsafiy ma'noga ega. Bu nom hayotning murakkabliklari, sinovlari va go'zalliklarini anglatadi. Ona obrazi esa ana shu "dunyoning ishlari" ichida o'zining ma'naviy qudrati bilan ajralib turadi, u hayotning barcha qiyinchiliklariga qaramay, insoniy qadr-qimmatni saqlab qolish mumkinligini isbotlaydi. Uning hayoti – bu qiyinchiliklarga to'la bo'lsa-da, sevgi va umid bilan yashash mumkinligining yorqin namunasidir. Ona obrazi orqali muallif o'zbek xalqining o'tmishiga hurmat, uning qadriyatlariga sadoqat g'oyasini ilgari suradi. U o'tmish bilan hozirgi kun o'rtasidagi ko'prik vazifasini o'taydi, avlodlar o'rtasidagi ma'naviy aloqani mustahkamlaydi. Asar o'quvchini o'z onasini, o'z ildizlarini qadrlashga, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarashga undaydi. Ona obrazining umuminsoniy ahamiyati asarning 2024-yilda ingliz tiliga tarjima qilinishi bilan ham tasdiqlandi. Bu uning nafaqat o'zbek xalqi uchun, balki butun dunyo o'quvchilari uchun ham tushunarli va qadrli ekanligini ko'rsatadi. Ona obrazi orqali O'tkir Hoshimov insoniyatga eng oliy qadriyat – bu insoniy mehr, oila va o'zaro hurmat ekanligini eslatadi. Uning obrazi adabiy asar doirasidan chiqib, umuminsoniy ramzga aylanadi, har bir insonning qalbida yashaydigan onalik mehrning abadiy timsoli bo'lib qoladi. Shu bois, ona obrazi asarning g'oyaviy yuksalishida markaziy o'rinni egallab, uning umuminsoniy ahamiyatini tta'minlaydi.

O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asaridagi ona obrazi nafaqat muallifning shaxsiy xotirasi, balki o'zbek ayolining umumiy timsoli hamda umuminsoniy qadriyatlarning yorqin ifodasidir. Uning cheksiz mehri, matonati va fidoyiligi asarning g'oyaviy-badiiy yuksalishida hal qiluvchi rol o'ynab, milliy va universal axloqiy fazilatlarini mujassam etadi. Ona obrazi adabiy asar doirasidan chiqib,

har bir inson qalbida yashaydigan onalik mehrining abadiy ramziga aylanadi, zamonaviy o'quvchilar uchun ham ma'naviy yo'lchi yulduz bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirova, G. (2022). O'tkir Hoshimov asarlarida ona obrazining badiiy talqini. *Til va adabiyot ta'limi*, (2), 12-15. – https://uzjournals.edu.uz/t_v_a_t/vol2022/iss2/4/
- 2.] Nazarov, A. (2021). O'tkir Hoshimov nasrida badiiy tafakkur va uslub xususiyatlari. *O'zbek tili va adabiyoti*, (4), 34-38. – https://uzjournals.edu.uz/uz_til_adab/vol2021/iss4/5/
3. Sobirova, M. (2023). Zamonaviy o'zbek nasrida ona obrazining badiiy ifodasi. *Filologiya masalalari*, (1), 78-82. – https://uzjournals.edu.uz/filol_masal/vol2023/iss1/12/
4. Ergasheva, N. (2021). O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" qissasida inson ruhiyatining badiiy talqini. *Buxoro davlat universiteti ilmiy axborotnomasi*, (4), 134-138. – <https://journal.buxdu.uz/index.php/buxdu/article/view/1012>
5. Jo'rayev, A. (2022). O'tkir Hoshimov nasrining badiiy olami. Toshkent: Fan nashriyoti.
6. Mirzayeva, D. (2022). O'zbek nasrida ona obrazining ma'naviy-axloqiy qadriyatlar talqini. *Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi*, (6), 289-293. – <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol2022/iss6/44/>
7. Qurbonova, D. (2021). O'zbek nasrida ona obrazining badiiy-psixologik talqini (O'tkir Hoshimov, Tog'ay Murod va Erkin A'zam asarlari misolida). *Filol. fan. fals. dokt. (PhD) diss. avtoref. Toshkent.* – <https://diss.natlib.uz/uz/dissertatsiya/qurbonova-d-o-zbek-nasrida-ona-obrazining-badiiy-psixologik-talqini-o-tkir-hoshimov-tog-ay-murod-va-erkin-a-zam-asarlari-misolida-filol-fan-fals-dokt-phd-diss-avtoref-toshkent-2021/>
8. To'xtaboyeva, M. (2020). O'tkir Hoshimov hikoyalarida badiiy detalning o'rni. *Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi*, (1), 123-126. – https://uzjournals.edu.uz/xma_axborot/vol2020/iss1/29/
9. G'aniyeva, G. (2022). O'zbek adabiyotida oila qadriyatlari talqini. *Oriental Art and Culture*, (1), 154-158. – https://uzjournals.edu.uz/oriental_art/vol2022/iss1/26/